

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΚΑΛΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΝΧΗΣ (ΠΒ)-ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ

Η Μακεδονία αποτελεί την καρδιά της Βαλκανικής Χερσονήσου, γεγονός που της προσδίδει a priori μια εξέχουσα γεωστρατηγική και πολιτική σημασία. Σε βάθος χρόνου, αποτέλεσε τον τόπο σύγκρουσης αντίρροπων εθνικών κινήσεων, ενώ η περίοδος του Μακεδονικού Αγώνα αποτέλεσε μεγάλο σταθμό των αμυντικών αγώνων του ελληνικού έθνους στο χώρο αυτό.

Η έναρξη του Μακεδονικού Αγώνα σηματοδοτείται το 1870 με τη δημιουργία της Βουλγαρικής Εξαρχίας και μέχρι το 1897 χαρακτηρίζεται κυρίως από έντονη προπαγανδιστική δράση. Ο Αγώνας έλαβε το ένδυμα της ένοπλης σύγκρουσης του ελληνισμού με τους Βουλγάρους, αλλά και τους Τούρκους κατά την περίοδο 1904 – 1908, ενώ, στα χρόνια που ακολούθησαν, έλαβε και άλλες μορφές, εκτός της ένοπλης σύγκρουσης, κυρίως σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο.

Αρχικά, οι Βούλγαροι, με το πρόσχημα της τουρκικής κατοχής και της μη ακριβούς και ειλικρινούς εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων, όπως αυτές υιοθετήθηκαν στις αρχές του 1903, με το «Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων της Βιέννης», εκδήλωσαν την εξέγερση του Ήλι-Ντεν, στις 20 Ιουλίου 1903, με σκοπό να προκαλέσουν τα αντίποινα των μουσουλμανικών πληθυσμών σε βάρος των χριστιανικών και της τουρκικής διοίκησης κατά του ελληνικού πληθυσμού. Αντίθετα, η μετριοπάθεια που χαρακτήριζε τις ενέργειες του επίσημου ελληνικού κράτους, τουλάχιστον μέχρι το 1903, απέβαινε εις βάρος του δοκιμαζόμενου ελληνισμού της Μακεδονίας και η αδυναμία του να ενισχύσει και να προστατεύσει το μακεδονικό ελληνισμό καλύφθηκε, αρχικά, από την ιδιωτική πρωτοβουλία. Το 1903 συγκροτήθηκε το πρώτο ένοπλο αντάρτικο σώμα από την ελεύθερη Ελλάδα με επικεφαλής τον Ανθυπολοχαγό Πυροβολικού Τσόντο Γεώργιο (Βάρδα) για την ενίσχυση της οργάνωσης του Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανού Καραβαγγέλη, ο οποίος υπήρξε από τους πρωτοπόρους που ανέλαβαν ενεργό δράση, μαζί με τον Ίωνα Δραγούμη στο Βιλαέτι Μοναστηρίου και το Γενικό Πρόξενο στο Βιλαέτι Θεσσαλονίκης.

Από τις αρχές όμως του 1904 η ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να εγκαταλείψει τη μετριοπαθή στάση της και να εφαρμόσει μια πιο ρεαλιστική πολιτική, παράλληλα με την πολύπλευρη συμβολή του Στρατού για την αρτιότερη οργάνωση και προετοιμασία του ένοπλου αγώνα. Πράγματι, τη νύχτα της 27ης προς 28ης Αυγούστου του 1904 σώμα, με επικεφαλής τον Ανθυπολοχαγό Πυροβολικού Παύλο Μελά, διήλθε την ελληνοτουρκική μεθόριο, σηματοδοτώντας, με την κίνηση αυτή, την επέμβαση του ελληνικού κράτους στα μακεδονικά προβλήματα. Το γεγονός που αποτέλεσε την τελευταία σταγόνα και ξεχείλισε το ποτήρι της εθνικής αφύπνισης και του εθνικού

συναγερμού και το Μακεδονικό Ζήτημα ανυψώθηκε σε ζήτημα ενός ολόκληρου έθνους, που δεν αφορούσε πλέον μόνο ένα τμήμα του ελληνισμού, ήταν ο θάνατος του Παύλου Μελά, στις 13 Οκτωβρίου.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα συγκροτήθηκαν αντάρτικα σώματα με επικεφαλής αξιωματικούς ή οπλαρχηγούς, προερχόμενους από διάφορα μέρη της Ελλάδας, και έτσι ο αγώνας επεκτάθηκε στην Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία χάρη, κυρίως, της προσωπικότητας του Γενικού Προξένου της Θεσσαλονίκης Λάμπρου Κορομηλά. Όπως και στη Δυτική Μακεδονία, έτσι και στον υπόλοιπο μακεδονικό χώρο τοποθετήθηκαν αξιωματικοί επικεφαλής των αντάρτικων σωμάτων, ενώ στην ελληνοτουρκική μεθόριο οργανώθηκαν κέντρα με σκοπό την προώθηση σωμάτων και οπλισμού στη Μακεδονία. Τα σώματα του Λοχαγού Μωραΐτη, του Υπολοχαγού Μαζαράκη και του Υπομοίραρχου Σπυρομήλιου προωθήθηκαν, δια θαλάσσης, κυρίως στην Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία. Το Προξενείο της Θεσσαλονίκης επέκτεινε την οργάνωσή του με τη δημιουργία κέντρων του αγώνα και σε άλλες πόλεις της Κεντρικής Μακεδονίας, όπως στη Στρώμνιτσα, στα Γιαννιτσά, στη Γευγελή και γύρω από τη λίμνη των Γιαννιτσών, όπου, τον Μάιο του 1905, το σώμα του Ανθυπολοχαγού Μπουκουβάλα ανέλαβε την εκκαθάριση της περιοχής.

Παράλληλα, ο ένοπλος αγώνας στην ύπαιθρο συνοδεύτηκε από την οργάνωση του αστικού ελληνικού πληθυσμού, με τη Θεσσαλονίκη να αποτελεί το πρώτο παράδειγμα συστηματικής οργάνωσης πόλης, έργο του Ανθυπολοχαγού Αθανάσιου Σουλιώτη-Νικολαΐδη, ο οποίος πέτυχε την εξάρθρωση της βουλγαρικής δραστηριότητας και την ενίσχυση του φρονήματος του πληθυσμού.

Στις αρχές του 1906, παρά τη δυσάρεστη κατάσταση που δημιουργήθηκε από το διπολικό χαρακτήρα που εξέλαβε ο αγώνας, κυρίως στη Δυτική Μακεδονία, με κέντρα το ελληνικό Προξενείο στο Μοναστήρι και το Μακεδονικό Κομιτάτο στην Αθήνα και τις εξαιρετικά δυσμενείς χειμερινές συνθήκες, η δράση των ελληνικών σωμάτων συνεχίστηκε αμείωτη με εκκαθαρίσεις στην περιοχή του Ολύμπου, του Λαγκαδά και της Χαλκιδικής, ενισχύοντας έτσι τις ελληνικές θέσεις.

Κατά το 1907 ο αγώνας συνεχίστηκε με αμείωτη ένταση σε ολόκληρη τη Μακεδονία. Τα ελληνικά σώματα ενισχύθηκαν περαιτέρω με την αποστολή νέων και επέκτειναν τη δραστηριότητα τους μέχρι το Περλεπέ. Η καταδίωξη των βουλγαρικών συμμοριών συνοδευόταν και από την επιτυχή αντιμετώπιση των προσβολών των τουρκικών αποσπασμάτων. Στην Κεντρική Μακεδονία ο θάνατος του Ανθυπολοχαγού Αγαπηνού Τέλλου, ο γνωστός Άγρας, προκάλεσε την αγανάκτηση και τροφοδότησε με μεγαλύτερη πίστη το μακεδονικό ελληνισμό για τη συνέχιση του αγώνα. Στην Ανατολική Μακεδονία η δράση των ελληνικών σωμάτων μειώθηκε αισθητά, χωρίς όμως να ανασταλεί. Αυτό οφειλόταν στην έντονη δράση των βουλγαρικών συμμοριών, στην εχθρική στάση των τουρκικών αρχών και στη μεροληπτική στάση των Γάλλων και Βρετανών αξιωματικών σε βάρος των Ελλήνων. Στη Θράκη, το 1907, η ελληνική κυβέρνηση ανέθεσε στους Υπολοχαγούς Στυλιανό Γονατά και Βλάσση Περικλή την

οργάνωση του ελληνικού θρακικού πληθυσμού για την αντιμετώπιση τόσο της βουλγαρικής προπαγάνδας όσο και της δράσης των ένοπλων βουλγαρικών συμμοριών.

Το 1908 νέα ελληνικά και βουλγαρικά σώματα εισήλθαν στον αγώνα, τα οποία κατάφεραν να σταθεροποιηθούν σε ολόκληρο σχεδόν το μακεδονικό χώρο. Οι υποσχέσεις όμως του κινήματος των Νεοτούρκων, που εκδηλώθηκε τον Ιούλιο του 1908, έθεσαν τέλος στον πολύχρονο και εξοντωτικό, αλλά νικηφόρο για τα ελληνικά όπλα, Μακεδονικό Αγώνα, τερματίζοντας πρακτικά και τη δράση των ένοπλων σωμάτων. Παρ' όλα αυτά, ο κίνδυνος αποδιάρθρωσης ολόκληρης της οργάνωσης, λόγω της ολοφάνερης ανθελληνικής στάσης των Νεοτούρκων, οδήγησαν την κυβέρνηση στη συγκρότηση της «Πανελληνίου Οργάνωσης» υπό τον Παναγιώτη Δαγκλή για τη διατήρηση και την ενίσχυση των περισσότερων ελληνικών ερεισμάτων σε περιοχές της Μακεδονίας εθνολογικά ρευστές και τη διατήρηση του υπόδουλου ελληνισμού σε διαρκή εγρήγορση.

Με τη διάλυση της «Πανελληνίου Οργάνωσης» τον Αύγουστο του 1909, θεωρητικά λήγει και ο Μακεδονικός Αγώνας, ο οποίος, παρά τις θυσίες σε αίμα και χρήμα, αποδείχτηκε πολύτιμος για τον ελληνισμό. Τα στελέχη του ελληνικού στρατού επέδειξαν ηγετικές και οργανωτικές ικανότητες, και, συνάμα, απόκτησαν εμπειρίες και γνώσεις για το χώρο της Μακεδονίας, οι οποίες θα εξαργυρωθούν αργότερα στους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους. Παράλληλα, ανέκτησαν το σεβασμό και την εμπιστοσύνη του ελληνικού λαού, ανυψώνοντας το πολεμικό φρόνημά του που είχε καταρρακώσει ο ατυχής πόλεμος του 1897.